

forsiranje književnosti

Dubravka Ugrešić: »FORSIRANJE ROMANA REKE«, August Cesarec, Zagreb, 1988.

marinko plazibat

Odmah recimo, Dubravka Ugrešić je napisala veoma dobar roman. Ovo zbog toga što ste već mogli pročitati i drugačije vrijednosne sudove, a također i iz razloga moguće dosade za nabranja prvih (temeljnih) karakteristika, važećih za prethodne tri (od pet — prve dvije namjenjene su djeci) a i za ovu knjigu, Mrs. Ugrešićku tekstotvorju. Slijedi potraga.

Slično mome početku, autorica već na prvih devet (5–13) stranica naznačuje glavnu temu, naznačuje važnija ih središta svojega pisma, ocjenjuje ga i objašnjava: »... o čemu će to pisati. Pa, ja bih o piscima, rekla sam. Pa stalno pišeš o piscima, rekla je (prijetljica). Samo dobri pisci mogu pisati bilo o čemu, dok loši moraju pripaziti na temu, dodala je«. Recenica »Svi mi pisci smo jedna velika obitelj: može ovdje motivirati izbor teme, no ujedno indicira autoričnu svijest o suvremenoj književnoj situaciji, prije svega o mogućnosti i potrebi intertekstualnosti. Ovim se, opet, može objasniti »reka« u naslovu — naime, »prijetljicu Cule, pisac iz Beograda« forsira »roman-reku«, a upravo nakon ove informacije započinje *pripovedačev roman* (u romanu).

Roman »Forsiranje romana reke« najprvo možemo podijeliti prema dvama kriterijima. Po prvom, kompozicijskom kriteriju postoji na početku dio sastavljen od 30 fragmenata (označenih brojevima od 1. do 30.), slijedi *roman u romanu* — koji opet ima četiri dijela — dana u tjednu što su »rascjepkana«, svaki osim četvrtog, na 12 poglavljiva — a na kraju se ponovno pojavljuju fragmenti, njih 30 (999. — 1029.). Drugi, formalno-tematski kriterij nameće diobu na fragmentariziranu cijelinu i na tematski bogatiji, i barem formalno — »klasični« roman. Bliske, »književne«, teme obiju cijelinu i dotaknute su različitim pripovedačkim perspektivama (prvog i trećeg lica) dodatno su usložnjeni tij. otvoreni su novi strukturalni odnosi i izazovi citatelju.

Prva (fragmentarizirana) cijelina isppripovedana je u prvom licu a u njoj se D. Ugrešić eksplicitno dotiče svoga postupka. Međutim većina motiva, njihovo povezivanje i forme fragmenata (osobita je težina njihova brojne označavanja!) na razini celine imaju metajezičnu funkciju. Ukratko, možemo pretpostaviti nepovezano, fragmentarno doživljavanje svakodnevice, a koju uglavnom obilježavaju išijas, prijateljice, pisci, seminari — tj. neke najnužnija »zla« te književnosti. Zbog toga pišanje »o piscima«, »o nekom kretanju u krug koje nije besmislenije od kretanja u nekom pravcu«, odnosno o »nekretanju«. Ipak naide trenutak kad je »šešir pun likova« — recimo da se to desi nakon 30 odgovarajućih fragmenata — i knjiga je tu. Slijedi, recimo, 969 »neplodnih« pa opet 30, itd.

Fabula romana u romanu implicira odmah i njegovo tematiziranje književnosti. Pripovedač (»Er-Form«) prati kretanje skupine pisaca pridošlih iz SAD-a, SSSR-a, Poljske, Madarske Danske, Velike Britanije, Italije, Španjolske Čehoslovačke i Jugoslavije, koji su pristigli na Zagrebačku književnu razgovore. Tema je razgovora, naravno, »svremena književnost, njezini tokovi, skretanja i uviranja u kontekstu dialektike današnjih svjetskih zbivanja«. Ono po čemu je, međutim, ovaj dio romana različit, a po tome je različit i od ostalih knjiga D. Ugrešić, jeste to da se u njemu eksplicitno ne objašnjava ili pak ironizira svoj ili tudi književni postupak (jer to je već dovoljno činila), nego (»Nego, hajde da sada nazdravimo književnosti takvoj kakva jest...«) okreće se piscima kao nosiocima mijena u književnosti, ali i osobnostima, jakim ili slabim, uglavnom u »književnim« situacijama — u odnosu prema vlastitim djelima, prema drugim piscima ili književnim kritičarima i sl. Nekolicini likovi Ugrešićka poklanja podjednaku pažnju — njihove pojedinačne sudbine (prebjega, državnog

recenzenta-cenzora, lošeg ali ambicioznog književnika, žene-knjiježnice...) zapravo su tipične sudbine pisaca. Nadalje, na tragu izgradnje cijelovite slike suvremenog položaja književnosti i književnika, ukazuje se na još neke odnose odnosno razlike. To su npr. nejednaka vrednovanja pisaca iz različitih zemalja svoje odnosno tude nacionalne književnosti, nejednaka vrednovanja »ženske« i »muške« književnosti, pojedinog spisateljskog rada (npr. scenarističkog); zatim odnos prema piscima od strane osoblja domaćina, odnos države prema piscima...

Znatnu pažnju autorica poklanja jugo-odnosu prema književnosti. Indikativno je što se u Klubu književnika — koji, usput, Francuzu »liči na pogrebeni zavod« — može dobiti samo gemit. Književni kritičar piše o domaćoj književnosti neafirmativno (osobito o ženskoj), za ministra zaduženog za rad s piscima postavlja se ostarijeli političar što žudi tek za još kojim zrnom nedozivljene ljubavi, novinari pogrešno izvještavaju o temama seminaru (usp. 40. i 226. str.), ili pak nepotpuno, uspijevaju netalentiraju-

ni pisci itd. Ukratko, dobri pisci ne dolaze dovoljno do izražaja. A u nekim još prejako traje sjećanje na 68. godinu i ili iluzija »američkog sna«.

Gradeći tako jednu cijelovitu sliku svijeta oko književnosti, u kojoj su oslikani neki novi aspekti dosad nedotican u njenoj prozi, D. Ugrešić je zaplivala nove metre u rijeci književnosti, nošena ujedno nekim stariim valovima. Pokušavši proizvesti kuglu, ona ipak nije zaboravila udahnuti u nju silu koja će održati koherenciju. Lik Jean Paula Flagusa, francuskog pjesnika i lažnog nečaka slavnog Gustava Flauberta, čovjeka koji je vodio glavnu riječ u svim pauzama Zagrebačkih književnih razgovora a na kraju držao konce sudbine nekoliko drugih ljudi u svojim rukama, nameće mi se kao inkaranacija te sile. Flagus vrbuje agente Totalitarne književne kontrole, on »razmišlja vizionarski« i zamišlja književnu »kartu svijeta«. On pristaje na umiranje genijalnosti (originalnosti), tim više što u »provodenju procesa totalne kontrole« već sudjeluje golema »vojska književnih kritičara i teoretičara«. Jean Paul Flagus je ikarnacija dominirajuće sile/dominirajućih sila u književnosti našeg vremena za čijom protivsilom još uvijek tragam.

Zaključujući, reći ću da je »Forsiranje romana reke« otvorena cijelina, koja se može forsirati — jer je još puna virova — i bit će forsirana — jer je »reka« koja teče.

... »Dubravka Ugrešić je napisala veoma dobar roman.«

autentičan — pseudo poetski proizvod

Dorde Pisarev: KNJIGE NARODA LUTAKA, »Bratstvo-jedinstvo«, Novi Sad, 1988.

zoran derić

Ovo je treći početak ovog teksta o novoj knjizi Đorda Pisareva. Prvi je izgubljen (na nekoj ceduljici, ili na obostrano ispisanim listu hartije), drugi je izgubljen svoju aktuelnost, a treći pokušava da bude funkcionalan. Umesto opširnog uvida, u kome bi se teoretilo o mladoj srpskoj prozi, tj. njenim tekstovima i kontekstu, pred našeg čitaoca istrežemo nekoliko manje-više znanih opštih postavki, karakteristika:

- »prodiktivna nestalnost poetičke podloge«
- »pokušaji drugačijeg pisanja« (M. Pantić)
- metatekstualnost, fragmentarnost, ritmičnost
- ironijsko-paradoksalna, tj. protivžanrovska usmerenja
- fantastična opservacija itd.

Evo još nekoliko sintagmi koje bacaju svetlo (blic) na proznu Đorda Pisareva koja, kako bi to primetio Dobrivoje Stanojević »na prvi pogled predstavlja jasno ocrtani antimimetički koncept«: različiti modeli pripovedanja, fantastička podloga naracije, kombinovanje različitih literarnih i paraliterarnih svetova, uobličavanje novog i neobičnog sadržaja, ritmična shema pripovedanja itd.

Za roman Đorda Pisareva (rođen 1957. godine, objavio do sada: »Mimezis mimezis romana«, sa Franjom Petrinovićem, 1983; »Knjiga gospodara priča«, 1985) moglo bi se, kao što Svetislav Jovanov za Tolkina, reći da predstavlja »čudesni amalgam pustolovina unutar jednog fiktivnog sveta, utemeljenog na najstarijim detaljima, sveta koji poseduje sopstvenu mitologiju i demonologiju, istoriju i jezik«. Iako i na uvodnim stranicama Pisarev upućuje i na druge pisce, uslovno rečeno uzore, osim Tolkinovog »Gospodara prstenova«, tu su Kortasarove »Školice«, Sabatov roman »O junacima i grobovima« i Tomasov »Beli hotel«, čini mi sa da je za roman »Knjige naroda lutaka« najbliža odrednica »habitovski diskurs«, ali i bliskost sa Endeovom »Beskrnjom pričom«.

Pominjanjem navedenih imena želi se osigurati kontekst, označiti nazuži prostor fantazijske artikulacije »knjige naroda lutaka«. Pisarev, tako, računa na odredene, iako vrlo

brojne čitaocе, poklonike sve popularijeg žanra sa elementima mita, epa, bajke i legendе.

Roman nije obiman (115 stranica). Mogao bi se podeliti na dva dela — prvi sadrži pripovest sa »Putovanja do kraja svih stvari«, a drugi je, kako to pisac ističe, pokušaj da se rekonstruišu sadržaji knjige naroda lutaka koje su izgubljene, ali ne i zaboravljene. Polarnost ove dve celine nije samo strukturalna i tematska, ona je, pre svega, narrativno-metaprozička.

U prvoj polovini romana imamo priču o fantastičnim putovanjima, ispostavu u prvom licu, imaginarnu pustolovinu jednog pomalo shizofrenog junaka. Šta on sanja, a šta mu se stvarno događa, kao razdvojenoj ličnosti? Da li je on pišeš alter ego, dvojnik? Na kraju romana, Pisarev nudi odgonetku: pisac se poistovećuje sa svojim junakom. Uplašen, ali i pomiren sa sudbinom, on priznaje svoje nepostojanje, svoju bestelesnost. Halucinacije literarnog junaka, najzad, postaju stvarne a njegov unutrašnji život nadvladava dugo izbegavani splošnji svet.

Druga polovina romana sadrži svojevrsne parabole, sage, legende, bajke. Puno neobičnih topografskih, geografskih, etnografskih, monogramskih i drugih podataka kojima se nestvarni sadržaji (doživljaji) glavnog junaka žele dokazati, opredmetiti. To su knjige — hronike, objašnjenja, predanja, proročstva, pseudomitovi, crteži i opisi fantastičnih bića, gradova i pokrajina, reka i brodova, predmeta i stvari.

»Knjige naroda lutaka« su realističko-fantastički diskursi. »Sve je u ovoj knjizi istinito«, moto je na početku knjige, dok nam poslednje rečenice donose sumnju da je sve to, ustvari, fikcija. I jedno i drugo je moguće. Ova proza, dosledna duhu novatorstva, želi da proizvede nova značenja a ne samo da reprodukuje već postojeća. Pažnje vredan je i pokušaj uspostavljanja nove forme (katalogiziranjem, vizuelnim i jezičkim kolažima, izvesnim parodiranjem ili podražavanjem raznih stilova i žanrova, dekonstrukcijom zbilje i stvaranjem jednog novog sveta) u duhu postmodernizma.

Pisarevu je, očigledno, stalo do čitalaca. On želi da ih zaintrigira, da ih uključi u svoju pustolovinu, da im ponudi zabavu, ali i nešto više. Voleo bih da im ova, literarna, avantura uspe.